

ИЗ ИСТОРИЈЕ РУМУНСКЕ ЦРКВЕНЕ ПРОПОВЕДИ

Румунска православна теологија уопште, па и њезина проповед у правом смислу почиње свој развој тек у XV веку, мада њезини почеци датирају још из XIV века, јер 1859. године у митрополији Угро-Влашкој, за време грчко-латинског епископа Критопола наилазимо на већ организовану епархију, где се ређају још два митрополита Грка. То значи да је за ово време утицај Цариграда још увек јак. А кад се јавља у Молдавији владика Јосиф, из династије Марамурешана, тада се цариградски патријарх овоме енергично успротивљује и шаље Грка Јеремију за митрополита Молдавије. На трону Молдавије се налази Александар Добри који одбија да прими Грка Јеремију. Тада Цариградски патријарх економуницира и владара и митрополита Јосифа, али на интервенцију војводе Мирчета и других пријатеља, скида се анатема и долази до измирења. „Тада Цариград шаље у Молдавију два делегата да среде стање. Од њих се јавља као главни јеромонах Григорије, који први сређују стање 1401. године у митрополији Suceavi“, како нас извештава Др Георгије Комша.¹⁾

Јеромонах о коме је реч је Григорије Цамблак. Он је за црквене потребе припремио и проповедио на грчком и српском језику. У ово се време врши и зближење Срба и Румуна, који се служе једним, српским језиком. У ово време многи Срби беже у Румунију од турског насиља. Али оваква дружба Срба и Румуна није по вољи ни Риму с једне, а ни Царграду с друге стране, због њихових планова за доминацијом. Зато папа покушава преко Цариграда, да одвоји Румуне од Срба, а и једне и друге опет од Цариграда. Рим је био у то време заузет и концилом у Флоренци. Иначе изузетну стрелицу баца на Григорија Цамблака, који се у оваквој ситуацији ставио на страну Румуна, Срба и Руса.

Због оваквог свог рада Цамблак није могао бити епископ цариградски, али је зато постао митрополит кијевски. Овде он издаје *Прво надгробно слово* своме рођаку Кипријану, бившем митрополиту кијевском, а потом *друго слово о уздизању Бога*, па треће *о уздизању Св. крста на Св. Борћа* итд. Међутим, тек Стефан Добри ради на организацији живота у Молдавији, и Молдавска митрополија добија два епископа. У ово се време јавља читава плејада монаха из још више сређује.

¹⁾ Istoriija Predicei la Romani Diakon Dr. George Canipşa subdirector general in Ministrerul Cultelor fost deputat, Editura Ministeruluj Cultelor și Artelor, București, Tipografija carților bisericești 1921, 2.

Putnea, Bistrite, Voroneta, Skeia, која обрађује проповеди. Али за време патријарха Нифона, у планини Велики Бадул, црквени се живот

Но тек у другој половини XV века продиру у прве штампане проповеди у Молдавију и Мунтенију, и то на српском језику. То је везано за нашег црногорског монаха Макарија, који долази овамо на позив властеле Молдавије и Мунтеније и 1512. штампа збирку црквених проповеди на српском језику. Побуда пак код ондашње румунске властеле за позивање Макарија потиче из њеног међусобног такмичења у дизању цркава и манастира — задужбина, како би као ктитори имали што свечанији погреб, са што бриљантнијим посмртним говором.

Овде је сада потребно да се осврнемо на живот у Ердељу у XV веку. Ово је време тешког искушења, када се доводи у питање опстанак православља код Румуна у овоме крају. Мађари, по сугестији из Рима, врше јак притисак на овај живаљ да га по сваку цену сломе, али без успеха. У овој борби је румунско парохијско свештенство показало високу моралну свест и ортодоксну доследност.

У склоп ових збивања улази и догађај од 1437. када избија народни устанак противу велепоседника — за слободу сељака од физичког ропства, а који једновремено постаје и устанак румунског народа противу духовне римокатоличке тираније, борба за ослобођење душа. Година 1456. бележи значајан моменат из времена борбе противу Рима, када монах Mihail Szekeli води преписку са протопопом Петруом, који је држао проповеди Румунима позивајући их да сачувају веру својих отаца и да не приђу Риму. Тај нам монах јавља: „Румуни би радије скочили у ватру, него ли да се крсте у Цркви Рима”²⁾

А да би несрећа била још већа, Румуни губе у ово време десну руку Ердеља, Јоана де Кафа-а. Судбоносне 1456., јануара 10., Ердељ бива насилно прикључен Риму. Тада Јоан Нумиади издаје злогласну нарадбу, да сви свештеници, рукоположени од епископа Јоана де Кафа-а приђу Риму, а имовину да ставе на расположење и управљање Хунуаду. У овој се борби противу Рима нарочито истиче протопоп Петру, чији напори за очување православља најзад доносе победу. Зато је забележено и значајно писмо из тога времена, које калуђер Јоан Сариштран пише 1456. папи Калисту III, са насловом „Beatissimi P. et D. Calisto III”, у коме се жали на разне „компликације”, које има њихов епископ.

Овде треба подвући и то да је Ердељ у читавом XV в. био без православних епископа и да је читаву борбу противу папског насиља водило румунско парохијско свештенство са војим народом.

У XVI в. пак, за време владе Neagoea Basaraba (1512—1521.) подигнут је верски живот у Argesu, иницијативом самога Neagoea, који ово чини и по узору свога претходника Бадула Великог (+1508.), а који је подигао манастир Dealului. Њагое то чини и у духу ондашње праксе, а на то га је заветовала и његова мајка, коју је много волео,

²⁾ Stefan Metes, Istorija Biserici si a vietii religioasa Romanilor din Ardeal si Ungaria, Arad 1918, 55.

за то су му ишли и сами догађаји на руку, јер је владао у миру. Зато се он обраћа владици Макарију и клиру, и апелује на живи рад у Цркви. Тако он диже Цркву у Argesu, где се моли стално Богу за себе и род свој а на проводничком пољу се јављају „Слова о сахрањивању и помињању мртвих”. Јорга у своме предговору спису: „Слово о сахрањивању и помињању мртвих”, који је прештампан 1909. г., каже, да ова „СЛОВА”, која датирају из 1519. заједно са другима носе обељежје дивнога блага, које и данас има своју вредност.

Најстарије проповеди на румунском језику су проповеди Ђакона Coresija Cazaniile lu Coresi, под насловом „Тумачење еванђеља”. То је један том, који се састоји из два дела: 1) Проповед за целу годину са почетком недеље Васкрсења, изнашањем еванђељских текстова, и 2) Румунски Молитвеник. То је превод са грчког. Има 248 листова. Садржи позивање св. апостола на проповед, затим шта се све захтева од људи, о томе да је апсолутно добро само Божје добро, да је богатство само релативно и несигурно за човека, итд. у овим проповедима има и лутеранског утицаја, што је разумљиво кад се зна да у ово време приличан број румунских свештеника прима реформацију, иако су се епископи, на челу са епископом Савом, томе снажно одушили. Реформација се ипак шири по Банату, а борба противу реформације избацује на површину ватреног говорника Stefana Herla 1582. г. из Карансебеша.

Значајни корак ове епохе на стваралаштву црквеног проповедништва лежи у 67 проповеди из 1581. г. под насловом „Еванђеље са поучавањем”. Има их више издања, од којих задња садрже 317 листова — Тумачења на недеље и празнике годишње. Проповед о Митару и Фарисеју обухвата пет листова. А задња је проповед о блудном сину. Од ових 67 проповеди и данас се користе многе идеје, као напр. закључак сваке проповеди — да човек никада не треба да губи наду у Бога.

Ове проповеди прештампава митрополит ГенADIје у Београду, али њихов крај довршава митрополит Пије Lorest.

Прве се проповеди код Румуна у рукописима јављају у времену од 1581—1649. г. на грчком и старословенском језику. Један значајан рукопис из ове групе обухвата *Зборник тумачења на еванђеље и празнике за целу годину*, начињен од јеромонаха Максима са Пелопонеза, који је поново преписан на грчки језик августа 1644. од некога Исаије.

Други значајан рукопис од 25. новембра 1649. обухвата *Омилије на недеље и празнике годишње*, обрађене од Герасима Влахоса.

У познатом грчком кодексу „500” налазе се и омилије на недеље и празнике годишње, обрађене од патријарха Јоана Saleka. Он је 1939. г. на специјалан начин простудиран од Румуна у Букурешту.

Потом има велики број старославних рукописа са проповедима на недеље и празнике. Један рукопис се данас налази под бројем 75 у Библијској академији у Букурешту, без почетка и свршетка из XVI века. Садржи проповеди намењене државним и светитељским празницима за целу годину. То су у ствари *егзегетске омилије са анализом еванђелских зачала* на одговарајући дан. Свака носи назив „Еванђеље са поучавањем”, по чему је и рукопис добио своје име. Исто име носе

и најстарије проповеди, и то прве писане проповеди на румунском језику. То су стварно прве румунске проповеди са додатком „Cuvinte” одабраних дела св. отаца за сваку недељу, за сваки празник. Оне се друкчије зову „Primele cazanii Rominesti” са додатком „Cuvinte”. Међу овим рукописима се особито истиче „Cuvinte din sf. Joan Gura de Aur despre Slabanog”. Ови су рукописи функционисали махом у свим крајевима Румуније, а нарочито у познатим центрима Neame, Suceava, Argeş, Jaşi, Campulung, Trgovişte, Braşov, и др.

Али паралелно са овим рукописима на старословенском и грчком језику почињу да се јављају у другој половини XVI в. прве проповеди — „Primele cazanii”, преведене и штампане на румунском језику, о чему нас информише румунски црквени историчар Нестор Ворническу.³⁾

Средином XVII века забележен је контакт са Русијом преко Кијева и Москве. Тако се 1642. штампа „Проповед од говора” или „Еванђеље које поучава”. Дело садржи 602 стране, где се налазе само поуке на недеље Митра и Фарасије и остале недеље Триода. Само годину дана касније, 1643., штампалу се проповеди чувеног проповедника румунске цркве митрополита Варлама, које својом вредношћу чине напредак на пољу стваралаштва црквеног проповедништва код Румуна. По богатству садржаја, по лепоти израза, као и разним другим квалитетима, који и данас имају своју вредност, ове чине крупан успех у развоју румунске црквене проповеди”, истиче Ворническу.⁴⁾

Године 1678. митрополит Варлаам штампа збирку од 64 проповеди у Букурешту под насловом „Кључ разумевања”. То је превод са руског. Оне су због свога значаја муњевитом брзином продрле и ушле у употребу у свим крајевима Румуније.

Кад је реч о румунској црквеној проповеди XVIII века онда не треба губити из вида да је аустријска власт из овога времена желела да кида сваки контакт између Румуна из Молдавије и Монтеније са Румунима старе постојбине. Зато је бранила и коришћење књига, штампаних у туђим крајевима. Место тога дозволила је штампање књига у својој земљи. Тако је унијатска штампарија, која је извесно време радила у Београду, сада имала да штампа проповеди на румунском језику.

Агресивна пак политика Отомана у другој половини XVIII в. оставља Аустрију и Румунију у положају зависности. И под оваквом психозом се ствара огроман посао на проповедничком сектору. Обавља се масован рад на преводима велике руске грађе и то се штампа за потребе Румуна у Аустрији. Тако се 1783. преводи дело Теофана Прокоповича, митрополита московског: „Недовољно обраћање Божу”. А десет година касније, 1793., обрађују се код Руса квалитетне проповеди, које се штампалу на српском и румунском језику. Тада се на

³⁾ Mitropolia Moldovei si Sucevei Revista oficiala a Arhiepiscopiei Jasilor anul XXXVII № 3—4 Martie, Aprilie 1961 — Redactia si Administratia, Arhiepiscopia Jasilor ср. Stefan Cel Mare — Jeromonah Nestor Vornicescu — Caraniile Noastra pag. 3.

⁴⁾ Ibid, 6.

румунском језику штампа значајна збирка проповеди — „Adunarea Cazaniilor” у Бечу 1793. г. са такође значајним предговорима српског митрополита Стевана Стратимировића, под чијем су јурисдикцијом тада били православни Румуни из Аустрије, где је спадала Трансилванија и Буковина. У овом предговору митрополит Стратимировић наређује да се имају читати све проповеди на недељне и празничне дане, а који од свештеника не изврши ово наређење, тај ће бити заустављен у унапређењу, у пријему награда, забраниће му се чинодејство итд.

Ова збирка изишла у једном тому, обухвата 106 страна, а има три одељка: 1) Проповед на Нову годину, на недеље Триода и Пентикостара, нешто и о Великом посту, Великом четвртку и Великом петку; 2) 33 проповеди после Сирне недеље и 3) О праоцима, о прапочетку рођења Господњег, о последњим недељама пред рођењем, и о многим празницима. Овде је значајно истаћи, да се кроз садржину свих ових проповеди провлачи опомена црквеном проповеднику, којом се захтева чистота његовог живота.

На фундаментуму баш ове опомене румунска теорија омилитике потстиче рад на пољу практичне теологије уопште, наводећи пример како се некада у Спарти појавио један оратор и одржао значајну проповед пред народом, који је знао за неморални живот оратора. Тај је народ говор овога оратора примио са двоумљењем. А кад је одржан други говор, од другог оратора, са речима од мање ораторске снаге, али од морално чврстог човека, народ је постао препорођен.

Све у свему, XVIII в. је и квантитативно и квалитативно век снажног замаха на пољу проповедничког стваралаштва код Румуна.

Од доласка на трон Вранковеану-а па све до смрти Nikolaia Navrocordata обавља се огроман посао на проповедима и штампању на румунском језику грчки и старословенске литературе. За овакав крупан посао има заслуга Antim Ivireanul, странац из Иберије, који долази у манастир Snagov, а касније постаје румунски епископ. За кратко време Вранковеану га поставља за митрополита целе румунске цркве. Чувене су његове проповеди, које је он одржао као митрополит и оставио у рукописима 1781. Њих је објавио 1886. Јоан Вianu, под насловом „Проповеди обраћене о великим празницима” од Antima Ivireanua, митрополита Ungro Vlahије 1716. године. Године 1887. С. Erbiceanu објављује „Дидахије” одржане у митрополији Букурешта од Antima Ivireanua. Прво издање има 35 проповеди, са 245 страна, за дане великих празника, припремљене за властелу, велепоседнике. Ове су проповеди, реторички гледано, боље од оних у другом издању.

Прилично је дирљив и значајан почетак прве проповеди из првог издања, где аутор каже: „За невернике Бог није послао светитеље народима, већ свог једнородног Сина, да благодаћу и добротом излечи људе. Како је пак Господ Исус Христос узео рибаре за своје помоћнике и послао их да проповедају Еванђеље, тако је ето стигао и Антим, као мали пастир, за мало стадо. Бог се није осврнуо на моју маленкост и безвредност, није се осврнуо на простоту и безвредност

моју, није се осврнуо на то што сам ја бедник и странац, него се је руководио богатством неизмерне добротe своје”.⁶⁾

Веома лепа проповед је и она на „*Преображење Господње*”. Ту се каже да преображење Господње има дубок смисао, јер ту Спаситељ показује велику љубав према роду људском. Изменивши лице своје, он је ојачао св. апостоле своје у вери још више, да се не би пореметили, гледајући свога Учитеља, Страдалника са Крста. Јер Спаситељ је могао увек да бљешти, као и на дан свога преображења, али је он онда затворио светила свога лика, да би могао и страдати ради нас. Ради тога треба одбацити бриге људске, да примимо највећу мудрост — страх Господњи, као што су то примили и св. апостоли у моменту када је Спаситељ изменио лице своје.

У другом се тому налазе „*Дидахије*”, које су намењене читању у румунској цркви. Оне су краће и простије од оних у првом тому. Иначе, без резерве се може рећи, да је Антим диван говорник, са изванредним особинама смирености, које круже кроз сва његова дела.

Још у самом почетку XIX в. истичу се два значајна датума на развоју црквене проповеди, и то 1801. и 1811. г., јер дела Антима Ивиреануа, о којима говорисмо мало час, објављенас у тек 1886. г. Иначе, до 1801. махом су биле у употреби „*Варлаамове проповеди*”. А из тог времена видимо штампану само једну нову проповед, 1793. г. у Бечу, јер су се до њене појаве у три маха штампале *Варлаамове проповеди* први пут 1732. г. године. А 1801. г. се јавља „*Chiriachodromionul Evanghelicesc*” или „*Duminicescul*” у Букурешту. То је дело архиепископа Nichifora Theotochea, иначе једно од најбољих издања румунске црквене проповеди, срећено, са тумачењем и објашњењем Еванђеља за недеље целе године, по чему и име носи.

Године пак 1811. се јавља у манастиру Neamtă „*Chiriachodromionulapostolesc*”. Ово је дело преведено и штампано од митрополита Veniamina Costacila из манастира Neamtă 1811. То су лепе омилије на зачала Еванђеља.

Али „*крупан корак у XIX в. чини изузетна личност великог архијереја Андрије Шагуна (Andreiu Saguna) и њезина активност. Без претеривања можемо рећи да је распострањена и проткана свима тешкоћама и свима победама живота и рада свога народа и цркве, ради чега и чине једно од највећих поглавља истрије наше цркве, културе и политике*”, каже Florea Mureşanu⁸⁾.

Бесмртни митрополит Андрија Шагуна, како су га назвали румунски историчари, почиње своју каријеру 21. августа 1848. г. као викар епископа Vasiliја Mogua у Ердељу. А већ децембра исте године он упућује једну значајну посланицу, којом позива свештенство на

⁶⁾ Istoria Predicei ia Romani de Diacon Dr. Gheorghe Comsa cubdirector general in Ministeruii Cultelor fost deputat, Editura Ministerului Cultelor și Artelor Bucuresti, Tipografia Cartilor bisericesti 1921, pag. 29.

⁷⁾ Ibid, 31.

⁸⁾ Cartile vechi mitropolitul Andreiu Saguna, Predicii ou uni studiu introductiv de preotul Florea Muresanu editor responsabil Dr L. G. Munteanu, Editura Episcopiei Ortodoxe Romane Cluj 1945 Introducere, pag. III.

(просвећивање народа, у духу 59. канона Ап. правила и у смислу поруке пророка Јеремије (3,17). Овим позивом Андрија Шагуна врши снажно буђење духова и код свештенства и код народа Румуније.

Значајна је и чувена једна његова проповед на српском језику, из које се види намера Шагуна, да обнови дијецезу Трансилваније, а Румуне из Ердеља да пробуди из дубоког сна и упути их, да свесрдно воле оно што је добро и племенито. „Својим огромним делом Митрополит Андрија Шагуна снажно диже стање морала и културе код свештенства и пење га на виши степен. У овом светлу он је још (1846. г. давао инструкције о моралном понашању и позвао свештенство на науку”, каже Florea Muresanu⁹⁾). Године 1885 он препоручује свештенству једну збирку проповеди, „Chiriacodromionul”, која садржи проповеди на недељна Еванђеља. То је дело архиепископа Никифора. Ту су 58 проповеди, 335 страна.

Шагуна први формира праву румунску проповед, ради чега је и назван „оцем румунске црквене проповеди”.

Главна база његових проповеди јесте Св. писмо. Од 29 његових проповеди три су недељне, а 26 празничне. Оне садрже 78 цитата Новог и 68 Старог завета. Поред Св. предања, за Шагуна су и богослужбене књиге извор црквене проповеди. Оне му, на првом месту синаксари и химнологији минеја омогућавају да формира лепши стил, улепшава и обогаћује језик црквене проповеди. Као извор црквене проповеди за њега су и збирке туђих проповеди, као напр. Chiriacodromionul архиеп. Theotocheia, и др.

Отворивши једномесечни течај за уздизање свештеника, Андрија Шагуна је напоменуо: „Сваки кандидат, који би желео да се прими свештеничког курса, дужан је да изучи све школе до филозофије”.¹⁰⁾

Стога он од пастира — проповедника захтева сва одговарајућа умна и етичка својства, која се морају реализовати и кроз сопствени лични пример. Зато често напомиње: „Сваки је свештеник, према својој могућности, дужан да испуњава своје дужности. Пре свега да се сав посвети првенствено проучавању Св. писма и Св. предања и да савлада технику катихизирања, те стекавши моћ знања и позивања, и буде у стању да проповеда у свако доба народу са успехом и резултатом и да може то знање спроводити кроз лични пример, ради чега мора да води непорочан живот, да има безпрекорно држање у свему и на сваком месту, те да би могао и као трубач звучно да затруби и да свакога буди ка познавању истине Христове у страху Господњем”.¹¹⁾

Из ове је области Шагуна је дао још грађе, али је то пропало уништењем архиве од 1848—1849. Иначе, из постојеће грађе, може само да се види акценат Шагуна на дужности проповедника, да у светлу

⁹⁾ Cartile vietii mitropolitul Andreiu Saguna, Predicii cu un studiu introductiv de preotul Florea Muresanu editor responsabil Dr. L. G. Munteanu Editura Episcopiei Ortodoxe Romane, Cluj. 1945, pag. IV.

¹⁰⁾ Ibid, pag. VI.

Narodi N. Popa-Memorialul Arhiepiscopiscopului si mitropolitul Andreiul Barau de Saguna Tom I, pag. 5.

¹¹⁾ Cartile vietii mitropolitul Andreiu Saguna, Predicii cu un studiu introductiv de preotul Florea Muresanu, editor responsabil Dr. L. G. Munteanu, Editura Episcopiei Ortodoxe Romane, Cluj 1945, pag. XXX.

потребе слушалаца оријентише и избор зачала и обраду проповеди. Затим, Шагуна удара темељ и класирању садржине грађе проповеди у складу са узрастом и културним нивоом слушалаца: једно за женске, друго за мушкарце, једно за старе, а друго за млађе, једно за грађане, друго за сељацима, једно учитељима, друго судијама, једно инжењерима а друго лекарима, итд.

Концепција о избору одговарајуће грађе за стварање проповеди, као и концепција о обради те грађе обзиром на пол, узраст, ниво интелекта и тсл., лична су дела у теорији румунске омилитике митрополита Шагуна. Па ипак „по садржини, проповеди митр. Шагуна на недеље и празнике за целу годину, могу се са правом дефинисати као библијске проповеди, осим једне одржане на дан свога посвећења, све су остале на текст Св. писма”, истиче Florea Mureşanu¹²⁾.

По облику проповеди су му тематске. Свака му проповед почиње развојем теме постављене на бази Св. писма, а закључује са практичним упутством.

Стил му је под утицајем тзв. кипријанизма, — ондашњег књижевног језика, али не сасвим. Што се тиче латинизма и неологизма, који су кварили лепоту народног језика румунског, Шагуна остаје по средини, између језика проповеди — Cazaniі и између мучних архаизама, допуњујући свој начин изражавања чистим речима народног говора. И Андрија Шагуна, попут великог Varnuţiu-a из Блажа, удара темељ народном језику. Он је стиз црквеног говора допуних народним чистим језиком. Стога је он велики реформатор румунског књижевног језика, ради чега је Румуне задужио за сва времена.

Осим Андрије Шагуна, постоји већи број румунских проповедника, његова времена, а и каснијег доба. Али се међу њима изузетно чује глас Нифона, митрополита Унгро Влахије, који 1857. издаје у Букурешту *Chiriacođomionul Theotochea*. Он врши апел на епископе, архимандрите, протопопе и остале свештенике, да приону на уздизање проповеди. У овоме апелу митрополит Нифон позива и све хришћане у земљи, активизира све духове, ствара читав народни покрет на овоме пољу.

Овде још да напоменемо проповеди Сигисмунда Папа. То су проповеди на недељне празнике и на дане непредвиђених случајева. Сигисмунд Пап је значајан и за теорију румунске омилитике, јер он даје упутства свештеницима — пастирима, како да се руководе у управљању вернима како вернима треба преносити духовну храну, угледајући се на Архипастира, св. апостоле, св. оце и друге узорне пастире. Истовремено он даје упутства и световњацима, како треба да слушају пастире, како да се понашају у своме животу и раду, угледајући се на прве хришћане. Ове концепције Сигисмунда Папа продиру у све крајеве Румуније. Његове проповеди се штампају благословом и помоћи карловачког митрополита Јосифа Рајачића, који је у ову сврху, за њихово штампање, дао 1000 сребрника.

Па ипак најбољи ученик Андрије Шагуна, на пољу црквене проповеди, који је надмашио и свога учитеља, јесте свештеник Petru Maior. Он је помоћу својих проповеди више но ико проникао у нај-

¹²⁾ Ibid, XXXV.

веће дубине душе народа Румуније, њега са пуним правом Сигимунд Пап у предговору својих проповеди назива „*Неумрлим — бесмртним свештеником*“, Петру Мајор први снажно истиче у теорији румунске омилитике лични пример проповедника као најбољи аргуменат проповеди и тиме удара темељ тј. узорава прву бразду на пољу ове области практичне теологије, која доноси румунској цркви огромно богатство и велики плод. Али Петру Мајор апелује и на родитеље, да више *личним својим примером* васпитавају своју децу, јер је код деце урођена особина, да више следују личном примеру, него ли речима. У овоме светлу Петру Мајор истиче: „Речи нису ништа без сликовитих примера, јер је речима најбољи доказ дело“.¹³⁾

Богатством и снагом свакога стваралаштва Петру Мајор у многоме доприноси обогаћењу румунског књижевног језика у XIX веку. Веома су му значајне и лепе проповеди, штампане 1809. г. под насловом: „*Проповеди на погребу покојника*“. Нарочито је снажна проповед на дан св. Георгија Богослова архиеп. цариградског, у вези Григоријеве похвале св. Василију Великом, штампана 1869. у Јашиу. Значајне су му и проповеди објављене 1867. у Букурешту, под насловом: „*Речи црквене*“.

Двадесети век црквене проповеди код Румуна почиње са Nicodemot Vasaопиот, архиепископом чушинским, који даје врло богата дела за црквену књижевност Румунске православне цркве. Но велики допринос на пољу румунске омилитике даје Никодим својим снажним делом „*Пропаганда паписта код Румуна*“, у коме даје и теоретска упутства за практичну примену проповеди.

Друга пак заслуга Никодимова се састоји у обогаћивању румунске црквене литературе са преводима туђих знаменитих дела. Он објављује 1905. у Букурешту „*Речи о природи*“, „*Речи апологетске*“, а 1910. штампа „*51 слово о великом посту*“. То је превод са руског проповеди архиепископа оденског Инокентија.

Изузетно значајну снагу пак чине у румунској богословској литератури преводи и интерпретације дела св. Јована Златоустог, међу којима истакнуто место заузима обрада његове XXI проповеди о стајун. Тако Илие Попеску, свештеник, штампа 1908. у Букурешту „*Три омилије св. Јована Златоустог*“. А Апостол Стоенеску преводи и штампа 1908. „*Прве четири омилије св. Јована Златоустог*“. Крупно је дело и јерођакон Партемија Александрескуа — *превод 60 омилија св. Јована Златоустог*, које штампа 1908., а почиње са омилијом о стајун и тиме допуњује дело свога претходника, Апостола Стоенескуа.

Велики је број румунских проповедника који су живели и радили у времену од 1910—1944. г. Међу њима, ипак, не може се наћи ништа од особитог значаја за историју румунске црквене проповеди.

Ако би уз овај кратак историјски преглед румунске црквене проповеди рекли неку реч и о омилитичкој теорији код њих, онда би се као прва књига на овом пољу могла означити она, штампана 1798. године, под насловом „*Реторика*“, од Георгија Конискуа.

¹³⁾ Istoria Prediciei la Romani de Diakon Dr. Gheorge Comşa subdirector general in cultelor fost deputat, editura ministerului Cultelor şi Artelor, Bucureşti, Tipografia cartilor bisericeşti in 1921, pag. 361.

Године 1856. у Јашиу архимандрит Теостист Seribian издаје свој превод омилитике од Амфитеатрова, која је у то доба у свима крајевима Румуније највише цењена и обрађивана. Исте, 1856. године Котан Василевску штампа у Букурешту своју магистарску тезу „Дужности свештеника у проповедању хришћанског учења”. Главни део овога рада баца акценат на то, да проповеднички амвон није само у цркви, већ и на сваком другом месту, где за то има потребе, и да се проповедати може не само речима систематске форме, него и обичним разговором, поуком, саветом, а можда још снажније личним примером. Али, осећајући потребу за једним стручним уџбеником теорије омилитике, он подвлачи: „Наше свештенство нема још увек јасну слику и поред толиких књига проповеди. Јер и поред толиких књига проповеди, осећа се потреба за књигом која би давала упутства о проповедничком процесу на основу кога би се свештеник и особито, да ствара баш оне проповеди, које би задовољиле потребе слушаоца”.¹⁴⁾

Године 1956. у Јашиу архимандрит Теостист Scribian издаје свој превод са руског језика на румунски, ћирилицом, под насловом *Teologia pastorală sau datoriile preoților* — „Пастирско богословље или дужности свештеника”. Ова књига има два дела: у првом делу се ради о пастирском богословљу, са елементима омилитике, док је други део претежно омилитички, где је реч о дужностима пастира-проповедника. Вероватно да су аутори ове књиге Руси Георгије Кониски и Партеније Сопковски.

Да би задовољили потребе слушалаца др Константин Кристеску и Икон. Константин Назарие, професори теолошке академије, издају у Букурешту 1902. године „*Calauza predicatorului*” — („Путоказ проповеднику”, на 317 страница. Ово дело даје потпунија упутства свештенику — проповеднику и теоретског и практичног карактера. Оно му осветљава пут проповедања Речи на темељу Св. писма, у коме проповедник може наћи одговор на свако питање које би помогло пут стазама Христовим и кроз Христа, који је извор и темељ стваралаштва и живота.

У овом светлу др К. Кристеску издаје и скрипте „*Cursul de omiletică*”, махом по ондашњим руским изворима. Те исте године и др Исидор Марку издаје „*Teologia pastorală*” — „Пасторско богословље”, које садржи један део Омилитике.

Године 1906. др Исидор Д. Вонига издаје дело под насловом: „*Омилитика или студија црквеног проповедништва*”.

Поред тога појавиле су се још две омилитике и то као уџбеници за богословије, и то: „*Омилитика*” од Георгеа Арама-а, 1911. и „*Омилитика*” од Иларија Тодореску-а, 1923. године. Обе су књиге издате у Букурешту. И оне су писане махом по руским изворима, од којих је, као што је већ и наглашено, највише коришћена омилитика Амфитеатрова, која је данас далеко од тога да би могла задовољити основне потребе, које савремена омилитичка наука захтева.

¹⁴ С. Vasilescu — *Datoria preotului de a predica invatatura crestine*, București, 1900, pag. 49—50.

ZUSAMMENFASSUNG

Ivan I. Petrović

AUS DER GESCHICHTE DER RUMÄNISCHEN KIRCHENPREDIGT

Die Anbeginne der rumänischen Kirchenpredigt datieren noch aus dem XIV. Jahrhundert. Das ist die Zeit, wo der griechische Einfluss überwiegend ist, damit schon zu Beginn des XV. Jahrhunderts, durch die Arbeit von Grigorije samblak, Predigten in griechischer und serbischer Sprache erscheinen, sodass in der zweiten Hälfte des XV. und, gegen Mitte des XVI. Jahrhunderts, in der Moldau und Ruthenien, die ersten Predigten gedruckt werden, und zwar in serbischer Sprache (das Werk des montenegrinischen Mönches Makarije, aus dem Jahre 1512).

Die Kämpfe zwischen Rom und Konstantinopel um Übermacht, rufen bei den Rumänen eine rage Prediger-Tätigkeit hervor, die sich in rumänischer Sprache entwickelt. Die ältesten Predigten in rumänischer Sprache sind die Predigten des Diakons Koreši. Inzwischen gibt es viele handschriftlichen Sammlungen von Predigten in griechischer und kirchenslavischer Sprache aus dem XVI. und XVII. Jahrhundert, welche, neben denjenigen, die auf rumänisch übersetzt wurden, aufbewahrt worden sind. Diese Übersetzungen stammen überwiegend aus russischen Originalen. Das XVIII. und das XIX. Jahrhundert ist die Zeit eines heftigen Schwunges auf dem Gebiete des originalen Prediger-Schöpfertums bei den Rumänen, was auch heute fortgesetzt wird. Einen bemerkenswerten Erfolg erzielt auch die Tätigkeit auf dem Gebiete der zeitgemässen Theorie der Kanzelberedsamkeit in allgemeinem.

РЕЗЮМЕ

Иван Петрович

ИЗ ИСТОРИИ РУМЫНСКОЙ ЦЕРКОВНОЙ ПРОПОВЕДИ

Начала румынской церковной проповеди датируются еще из XIV века. Это было время когда преобладало греческое влияние, чтобы уже в начале XV века стараниями Григория Цамблака, появились проповеди на греческом и сербском языках. С этих пор Румыны все больше и чаще употребляют сербский язык, так что во второй половине XV и половине XVI века в Молдавии и Мунтении появляются первые печатные проповеди и то на сербском языке (труд черногорского монаха Макария из 1512 года).

Борьба Рима с Константинополем за преобладание среди Румын вызывает живую проповедническую деятельность, которая развивается на румынском языке. Самыми старыми проповедями на румынском языке являются проповеди дьякона Корешия. Между тем, из XVI и XVII века сохранились многие рукописные сборники проповедей на греческом и церковнословенском языках, одновременно с теми которые переводились на румынский. Эти переводы все больше делаются с русского. XVIII и XIX века являются временем наибольшего подъема в области проповеднического творчества Румын, которое продолжается и в наши дни. Видный успех имеет также и работа на ниве современной теории проповеди вообще.